

Journal of Education Studies

Volume 20
Issue 1 July-September 1991

Article 3

7-1-1991

ครุทศนะ

พิชัย วานิชนาสั่ง

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/educujournal>

Recommended Citation

วานิชนาสั่ง, พิชัย (1991) "ครุทศนะ," *Journal of Education Studies*: Vol. 20: Iss. 1, Article 3.
Available at: <https://digital.car.chula.ac.th/educujournal/vol20/iss1/3>

This Article is brought to you for free and open access by Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Journal of Education Studies by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

ครุฑ์ศนະ

พิชัย วาสนาส่ง

การที่ได้เดินตามจวนบัดนี้ไม่เคยลืม
พระคุณครูเลย ครูเป็นผู้ที่ทำให้ผมเป็นผู้ที่มี
ความมานะพากเพียร สนใจฝึกศึกษา จนติด
เป็นสันดานมา อาจเป็นเพราะผมได้ครูดี
มาตลอดชีวิต และก็ยังมีครูดีๆ ที่สอนผมด้วย
วิธีการต่างๆ ที่ผมได้แสวงหาความรู้ได้ตลอด
เวลา จนกระทั้งบัดนี้ ฉะนั้นเมื่อขึ้นชื่อว่าครูแล้ว
ผมให้ความเคารพนับถือโดยไม่ขาดมาตลอด
ยังระลึกถึงครูที่สอนตั้งแต่สมัยอยู่ประถม นั่ง
ม้ายาว เขียนกระดาษชานวน ยังจำครู พวัม ที่
เดินไปรับที่บ้านมาเรียนหนังสือได้ ผมนึกถึง
รายการโทรทัศน์ที่แสดงให้เห็นถึงผู้หญิงคน
หนึ่งได้ นึกผ่านมาตั้งแต่เด็กกว่าอย่างเป็นครู
และพ่อครูอุตสาห์ไปกุญแจยืมสินเช้ามาทำโรงเรียน
และครูผู้นี้ก็อุตสาห์เดินไปตามลูกหลานให้มา
เรียนหนังสือกันในชนบท ผัดผัก ทำ
อาหารกลางวันให้เด็กกิน ขอคนละบาทไม่มีก็
ไม่ว่ากัน ผมนั่งดูแล้วก็ซึ้มนึกถึงครูที่เคยสอน
ผมมาตั้งแต่สมัยผมเป็นเด็ก ครูพากเพียรเดิน
ไปรับนักเรียนมาเรียนหนังสือ อันนี้เป็น
ความประทับใจ

ผมได้เข้าเรียนต่อในชั้นมัธยมที่โรงเรียน
วัดสามจีนไตรมิตรวิทยาลัย ยังจำครูได้ทุกคน

ตั้งแต่ครูใหญ่จนถึงครูที่เคยตีผมจนเนื้อเขียว
ผมจำได้แม้กระทั่งการโรง ซึ่งเข้าขึ้นมาหอบ
ไม้เรียวไปแจกตามห้องต่าง ๆ ห้องละ ๖
อัน ต่อมามีเมื่อเข้ามาเรียนในโรงเรียนเตรียม
อุดมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ก็มี
อาจารย์หลายคน ซึ่งผมจำได้ทุกคนด้วยความ
ความเคารพนับถือ

ผมมาคิดปัจจุบันนี้ ท่านทั้งหลายได้คิด
ถึงคุณของท่านบ้างหรือไม่ ผมจำครูสิน ปอย
สุทธิ ที่สอนวิชาจักรสารให้ผมที่โรงเรียนวัดสาม
จีน ผมได้พบครูเมื่อครูอายุ ๔๐ ปี ผมก็อายุ
๔๕ ปี ครูสินก็ยังนึกกว่าผมเป็นไอย้ายพิชัย ซึ่ง
ชน แต่เมื่อ我在ในการทำกระซองได้เนี้ยบมาก
เหลือเกิน ครูสินก็ยังชมอยู่ ชุมมาหลายปี เจอกันเมื่อไรซึ่งเมื่อนั้น ชุมกันจนตายจากกันไป
นี่คือความอบอุ่นของคนที่รู้สึกว่าเรามีครู ฉะนั้น
ถ้าจะมองกันตามความเป็นจริงแล้ว อาชีพ
ครูเป็นอาชีพที่น่ารักที่สุด แต่ทำไมปัจจุบัน
อาชีพครูจึงเป็นอาชีพที่ใครๆ ไม่ค่อยจะชอบ
เหลือจากวิชาอื่นสารพัดแล้วถึงมาลงวิชาครู
จะมีสักกี่คนที่มีความรักบักใจในการเป็นครู
อย่างที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์เรื่อง ผู้ที่
เป็นจริง

ผมเคยดังปัญหาตามตลอดเวลาว่าทำไม่คนถึงไม่ค่อยอยากรีบเป็นครุกันเวลานี้ ไปลงความเห็นในข้อเท็จจริงประการหนึ่ง คือ ครุไม่ได้รับความเคารพนับถือจากกลุ่มศิษย์เหมือนกับในสมัยที่ผมเคยให้ความเคารพนับถือครูของผม เช่นที่โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา ผมยังจำหมื่นหลวงปืน ที่ยืนตัวเบื้อรีมเท่ม ค่อยๆ ตอนเข้าห้องเรียนมากันเป็นอย่างไรบ้าง ครรมาอย่างไร ครรมาสั่งครรмарับ ถึงท่านจะไม่เข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ท่านมายืนให้มองเห็นว่าท่านค่อยดูอยู่ยุ่นๆ เราเป็นเด็กเราก็นอบน้อมแสดงความเคารพต่อท่านทุกเช้า จะเห็นอย่างนั้น เราจะเห็นหมื่นเจ้าวงศ์ศรีฤทธิ์ยางกูลเป็นอาจารย์ที่ค่อยควบคุมความประพฤติ ท่านค่อยดูว่าจะแต่งตัวเรียบร้อยไหม ติดพระเกี้ยวถูกต้องไหม ขัดพระเกี้ยวบังไหม ถ้าพระเกี้ยวไม่ได้ขัด ท่านก็บอกไปขัดเสียบ้าง “ของเขาง่ายๆ มาอยู่ในมือเชอเหมือนเอาไปคลุกโคลนคลุกเล่น นักเรียนโรงเรียนเตรียมเข้าไม่ได้เป็นอย่างนี้ เธอต้องจำไว้ต้องสะอาดต้องเรียบร้อยทุกอย่าง”

ความห่วงใยในครุอาจารย์แต่ละคนที่มีอยู่ ทำให้ผมเกิดทึบใจเกิดมานะ สมัยหนึ่งผมเป็นคนที่ภาษาอังกฤษแย่มากคนหนึ่ง ผมจำได้ว่า อาจารย์ประยงค์ ท่านไปจากคณะอักษรศาสตร์ วันหนึ่งเอasmุดจดภาษาอังกฤษของผมไปประจำหน้าชั้น บอก “นักเรียนคนนี้เป็นนักเรียนที่พิเศษกว่าครรเพื่อน ให้มารีบเรียนภาษาอังกฤษแต่มาหนึ่งเขียนการ์ดูนในสมุด” ผมเขียนรูปสวยงาม เพราะผมเรียนสถาปัตย์ไม่ได้ดังใจเรียนภาษาอังกฤษครุประยงค์เอาสมุดผมไปประจำหน้าชั้น “นี่คือภาษาอังกฤษที่ฉันสอน”

ผมอยากรู้แบบแทรกแผ่นดินหนี ผมบอกว่า อาจารย์ประจำผมดีแล้ว วันหนึ่งผมจะต้องเก่งกว่าอาจารย์ให้ได้ อาจารย์มีวิธีสอนแปลงมากคือ พยายามทำให้โกรธแล้วเอาความโกรธไปใช้ในทางกลับกันคือ พยายามทำให้ดีขึ้น เคียวเข็ญให้ผมเป็นคนมีความรู้ภาษาอังกฤษขึ้นมา ผมเกิดมานะที่จะอ่านหนังสืออังกฤษดังๆ ทุกวัน เช้าๆ เป็นเวลาครึ่งชั่วโมงจนในที่สุด ตอนเข้าห้องเรียนมาแล้วพูดภาษาอังกฤษทำเสียงเป็นฝรั่งหน่อยถูกเพื่อนเตะอา ถามครุที่ไหนสอนมาอย่างนี้ ผมก็บอกว่า เอ็งจะเรียนของเอ็งอย่างนั้นข้าจะเรียนของข้าอย่างนี้ ในที่สุดถึงแม้ว่าจะหาว่าครรสอนภาษาอังกฤษนายพิชัยแบบนี้ไม่ได้ แต่ในใจลึกๆ ผมก็คิดถึงอาจารย์ประยงค์นี่แหละ

ความเป็นครุของคนเป็นเรื่องที่น่าอัศจรรย์จริงๆ ผมไม่เคยเอาใจใส่ภาษาไทยเลย สักแต่เรียนไปอย่างนั้น ผมชอบแต่ศิลปะ แต่ไม่ค่อยใส่ใจทางภาษา ผมก็มีอาจารย์ที่ค่อยจ้ำจ้ำใจ ผมในเรื่องภาษา และความจ้ำจ้ำใจของอาจารย์ทำให้ผมพลาดไปมาก คือผิดตลอดเวลา เพราะรู้ว่ามีครุอยู่บอก ทำผิดก็ไม่เป็นไรเดียวครุก็บอก ผิดจนออกมากำหนดนกยังผิดอยู่นั้นเอง จนในที่สุดเพิ่งมารู้ดอนอายุสัก ๕๐ กว่าแล้วว่า ภาษาไทยที่เราใช้ไม่ถูกมาเรียน เอาดอนอายุ ๕๐ แล้ว แล้วเริ่มเข้าใจภาษาไทยดีพอสมควร ที่จะเรียนอ่าน และสามารถใช้ภาษาไทยในการสนทนาปราศรัย เล่าอะไรต่างๆ ได้ เรื่องทั้งหลายทั้งปวงมาจากครุทั้งนั้น

ย้อนกลับมาที่ว่าในทศนะของผม ทำไม่ครุจึงเป็นที่เคารพอย่างยิ่ง แต่เดี๋ยวนี้นักเรียน

ไม่เคารพครูเท่าที่ควร อันนี้ผมห่วงมากที่สุดว่า นโยบายการศึกษาของชาติเราเป็นนโยบาย การศึกษาที่ทำนพุทธทาสฯ เรียกหมายหางด้วน คือไปบุกบัปประเทศที่คนของเขามีมีระเบียน วินัย คือหลังส่งกรรมโลกรังที่ ๒ คนของเรานำไปเรียนที่อเมริกากันมาก แล้วอเมริกานี้ท่านพุทธทาสบอกเป็นประเทศที่หมายหางด้วนกันนั้น แล้วชวนคนอื่นหางด้วนตามไปด้วย คือมีservi-
gap เสียจนาดความเคารพนับถือกัน แต่เข้า พ้อใจที่จะให้สังคมของเราเป็นอย่างนั้น เพราะ สังคมของเราเป็นสังคมเผชิญหน้า (Confron-tational Society) เป็นสังคมที่ลูกขึ้นมาเผชิญหน้ากัน ใครดีใครอยู่ แม้ว่าพ่อ กับลูก แม่ กับลูก ผัว กับเมีย พี่ กับน้อง การจะพูดดีๆ โอดาประศรัยมไม่ตรีตอกันน้อย ถึงเวลา ก็ ตัวตัก กัน เรียกพ่อแทนที่จะเรียกคุณพ่อ เขาก็ เรียก Dad ตอนเล็กๆ พอโต้เลย ๒๐ ไปแล้วก็เรียก Jo Jim John ฯลฯ เวลาคุยกับพ่อ ก็ เอาเท้าวางบนโต๊ะ เสรีภาพมีมากเหลือเกิน พอก็ไม่ว่าอะไร เพราะถือว่าอยู่ในประเทศที่มีเสรีภาพ แต่ภาษาผมเรียกว่าประเทศของ กุญแจนั่งเอง พอเราเอาริธการอย่างนั้นมา ในที่ สุดเราก็มาทำลายระบบของความมีวินัย ความ มีระเบียน ความเคารพ ระหว่างครุภัติชีวีไป หมด ครุภัติปล่อยนักเรียน นักเรียนพอได้รับ การปล่อยก็เป็นนิสัย ยังดีครับที่บางแห่งยังมี ความเป็นระเบียน ยังมีความเคารพนับถือ ระหว่างครุภัติชีวี และที่ไหนมีอย่างนั้น ที่นั่นเจริญแบบทุกแห่ง ที่ไหนไม่มีที่นั่นโกร姆 เสื่อมอย่างที่น่าเสียดาย ผมเป็นกรรมการสภา มหาวิทยาลัยมาหลายแห่ง ในฐานะผู้ทรงคุณ-

วุฒิพิมพ์เห็นมากับตา แม้ในมหาวิทยาลัยเดียวกัน ถ้าคณะไหนครูบาอาจารย์ทำตัวให้เป็นที่ เกรงกลัวของนิสิต นักศึกษา คณะนั้นก็สามารถ ปกคลองกันได้ดี แล้วเราจะรู้กันอย่างหนึ่งว่า บทบาทของมหาวิทยาลัยถ้าเราไปเอาอย่าง ของต่างประเทศเขา มา คือยัดความรู้ไปโดย ขาดจริยธรรม ในที่สุดจะทำให้เกิดความปั่น ป่วนสูญเสียอย่างใหญ่หลวงกับสังคมไทยที่ เป็นอยู่ในทุกวันนี้

ในทัศนะของผม ผู้เป็นครูไม่ใช่ผู้ที่จะ สอนให้รู้อย่างเดียว การสอนให้คุณเป็นคนมี ความสำคัญมาก เท่าๆ กับสอนให้คุณมีความรู้ ผมถือว่าการที่ผมเป็นผู้เป็นคนมาได้ทุกวันนี้ ต้องถือว่าครูเป็นคนช่วยมาก บอกตรงๆ ว่าพ่อ ผมมาจากนา แม่มาจากทะเล ไม่ใช่คนดีบคนดี ที่ไหน แต่เมื่อผมได้เข้าโรงเรียน อาจารย์สอน ให้รู้จักกิริยา罵ยาที่ดีของมนุษย์เป็นอย่างไร แล้ว ก็ติดอยู่กับตัวผม ทำอะไรต่างๆ ก็ถือว่า ผมก็ชวนให้พี่น้อง ทำอะไรเหมือนๆ กัน เพราะเป็นพี่คนโต ได้พูดอยู่ตลอดเวลาว่า พ่อ แม่สอนให้เราได้ส่วนหนึ่งเท่านั้น แต่ครูจะสอน ให้เราได้อีกส่วนหนึ่ง และเป็นส่วนใหญ่ด้วย ถ้ามัววันหนึ่งๆ นักเรียนอยู่กับครูมากกว่ากัน อยู่กับโรงเรียนมากกว่าอยู่กับบ้าน บ้านนั้น แม้ว่าวันหนึ่งอยู่บ้านดัง ๑๕ ชั่วโมง หรือ ๑๒ ชั่วโมงก็ตาม แต่เรานอนหรือทำการกิจส่วน ตัวเสียมากกว่า แต่ตอนที่ตื่นอยู่มีกิจกรรมต่างๆ ศึกษาอยู่นั้น อยู่ที่โรงเรียน อยู่กับครูคนนั้น บ้างคนนี้บ้าง เช่น ครูพละ ครูสอนคำนวน สอนวิทยาศาสตร์ สอนภาษาไทย สอนภาษา

อังกฤษบ้าง อุյงกับครูตลอดเวลา จะนั่นด้วยย่างที่จะได้มีใช้ได้ที่บ้าน แต่ได้ที่โรงเรียน

ดังนั้นในทศนะของผม มองยากเห็นครูที่ได้ทุ่มเทความคิดความรู้สึกในการที่จะสร้างคนให้เป็นคนขึ้นมากกว่าจะสร้างให้เป็นคนที่มีความรู้อย่างเดียวเท่านั้น ในความหมายของการศึกษาแบบมหาทางด้านของท่านพุทธทาส นั้นคือว่า การศึกษาในยุคปัจจุบัน เรามุ่งให้คนทำมาหากิน ให้คนออกมานำมาหากิน กันเป็นส่วนสำคัญ แต่หารู้ไม่ว่าคนในโลกนี้ยิ่งรู้มากเท่าไรก็ตาม เราจึงต้องพึงพาอาศัยระบบของศีลธรรมในการที่จะทำให้คนอยู่ร่วมกันได้มากกว่าความรู้ เพราะที่จริงแล้วความรู้ทำให้คนเกิดความอิจฉาริษยา กัน ยิ่งรู้มากเท่าไรยิ่ง เอาเปรียบกันมากเท่านั้น อันนี้เป็นความจริงที่ไม่มีใครกล้าปฏิเสธ คนที่ยิ่งรู้มากแล้วไม่มีจริยธรรม พระพุทธเจ้าท่านว่าเป็นคนที่ขาดสัมมาทิฐิ ความรู้นั้นเป็นอันตรายยิ่งกว่าความหักมุมดาม หรืออาวุธปืนด้วยซ้ำไปนั่นคือความสามารถในการเอาเปรียบผู้อื่น สร้างความมั่งคั่งร่ำรวย เราจะเห็นได้จากที่ผมเพิ่งพูดวิทยุไปเมื่อเช้านี้เอง คนตลาดที่เที่ยว รอบรู้เรื่องนั้นเรื่องนี้รู้จนกระหึ่งไปหลอกซื้อที่ดินของประชาชนได้ทีละเป็นหมื่นไร่ สมัยศักดินาพระเจ้ายุ่หัวพระราชทานให้มีศักดินาแค่ ๕๐๐-๑๐๐๐ ไร่ นี่มีเป็นหมื่นไร่ นั่นคือการเอาเปรียบซึ่งจะทำให้คนจำนวนไม่ใช่น้อยไม่มีที่ทำมาหากิน ได้เงินมากก้อนหนึ่ง สมัยปัจจุบัน คิดว่าการเอาเงินมาแลกกับดิรกรรมดี แต่สังคมเป็นอย่างนั้นไม่ได้ ที่ทำกินของคนก็คือ ที่ที่คนจะได้อาชญากรรมติดอยู่กับดิน ไม่เป็นผู้มี

หลักล้อย คราวนี้ได้เงินมาแล้วขายที่ไปรีระ ๑,๐๐๐-๒,๐๐๐ บาท อย่างมากก็ ๑๐,๐๐๐ บาท ขายสัก ๑๐ ไร่ได้ ๑๐๐,๐๐๐ บาท ใช้เดี่ยวเดียว ก็หมดแล้ว พอมดแล้วจะทำอย่างไร ก็บุกรุกทำลายป่าต่อไป นี่มาจากสติปัญญา ของมนุษย์ในการจะทำ-ทำ-ทำ แต่ไม่มีความสำนึกรักเห็นยกเว้นการทำลายสังคม ทำลายประเทศอย่างไร อันนี้ผมถือว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างมาก จะนั่น การเป็นครูไม่ได้สอนให้คนรู้จักที่จะออกไปเอาเปรียบคนอย่างเดียวเท่านั้น แต่ต้องสอนให้คนรู้จักเสียสละ

นี่คือทศนะที่ผมมีต่อครู อย่างจะเห็นครูเป็นผู้ที่มีความเสียสละในการที่จะทำให้คนเป็นคนขึ้นมา วิชาความรู้ “อาจเรียนทันกันหมด เว้นแต่ชั่วดีกระดังอ่อนแก้ฤาไห” เป็นความจริงที่สุด ผมเรียนให้ท่านหงษ์หลายทราบ ว่าจบแค่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปริญญาตรี คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์เท่านั้น ไม่เคยเรียนต่างประเทศที่ไหน เคยสอบได้ทุนไปเรียนต่างประเทศ แต่เขายกเลิกทุนเลยอกหัก บอกกับตัวเองว่า ต่อไปนี้จะไม่ขอทุนใดอีก เป็นอันขาด จะเรียนด้วยตัวของตัวเอง แต่ได้มีพื้นไปแล้วจากการที่ได้มีครูดีสอนให้ผมมาตั้งแต่เด็กจนโต สอนให้ผมรู้จักวิธีเรียน ไม่ได้สอนให้ผมรู้จักแต่วิชาความรู้ ที่มีหน้าที่มาสอนให้ผมเท่านั้น แต่ครูแต่ละคนของผมถ่ายทอดวิธีเรียนให้ผมใช้วิธีเรียนที่ได้จากการศึกษาในมหาวิทยาลัยไปเรียนต่อในวิชาต่างๆ อีกมาก นั้น ซึ่งผมเองไปมีความรู้ซอกแซกตามเรื่องต่างๆ ก็เพราะจากการที่มีบันไดขึ้นแรกคือ

มหาวิทยาลัยสอนให้ผมรู้จักวิธีเรียน ในมหาวิทยาลัยสอนอะไรให้ผมบ้าง สอนให้รู้จักรความเสียสละ สอนให้รู้จักรความมีหมู่มีพวง ความเห็นใจซึ่งกันและกันในยุคที่ผมเรียนในมหาวิทยาลัย มีการฝึกในเรื่อง Spirit seniority unity ซึ่งตอนหลังไปพูดกันว่า SOTUS ผมจะบอกว่า สิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นคุณสมบัติที่ปลูกให้คนเป็นคนขึ้นมาได้ ไม่ว่าจะเป็นการเล่นกีฬา เป็นกรรมการในชุมชนต่างๆ ฯลฯ ในขณะที่มีการดูแลอย่างใกล้ชิดของมหาวิทยาลัย ตอนหลังพอบล่อยิ่งไปทำกันเองอะไรก็เข้ามแทรก เข้ามาทำให้เกิดความไขว้เข้ากัน ฉะนั้นสิ่งที่เราได้ไป บางที่เราได้ไปเพื่อเรียนได้เท่านั้น ต่อจากนั้นเราเรียนด้วยตัวเองทั้งนั้น ฉะนั้นที่ว่า ความรู้อาจเรียนทันกันหมด” นั้น จึงว่าจริงแต่ “ชั้ดีกระดัง” นั้น จะเอามาจากไหน ก็อาจมาจากคนที่เป็นแบบให้เรา ถ้าเราได้ตัวอย่าง จากพ่อแม่ไม่พอก็ต้องเอาตัวอย่างจากอาจารย์ ผมก็พบอาจารย์ที่เป็นตัวอย่างของผมหลายคน ที่มองเห็น สมัยหนึ่งอาจารย์นารถ โพธิประสาท สอนสถาปัตยกรรมให้ผม อาจารย์มารจูรา ประมาณหน้าคณะครุศาสตร์ วันเสาร์ ผมยังจำได้ดี ผมไปกินข้าวสามย่านกัน แล้วเดินกลับมาจะเข้าไปที่คณะสถาปัตย์ เห็นอาจารย์ จอดรถอยู่ ถ้าว่า อาจารย์เป็นอะไรรับมา จอดรถอยู่ อาจารย์บอกว่า “รถเครื่องมันร้อน” “แต่อีกนิดเดียว ก็ถึงแล้วนี่ครับ” “นั่นแหล่ะ มันร้อนตรงนี้ ก็จอดตรงนี้”

ท่านบอกว่า มันร้อนตรงนี้ ก็ต้องหยุดไม่ให้มันต่อมากมุ่งรู้จักอาจารย์นารถมากอีกหลายๆ อย่าง ไปบ้านท่านขึ้นบันไดทางซ้ายด้วยลง

ทางขวา ถ้ามำท่านว่าทำไว้ “ก็ขึ้นข้างซ้ายสีก ไปหน่อย ก็ต้องลงข้างขวาให้ balance กัน” ทำให้ผมเห็นว่าคนที่เป็นอาจารย์ เขายังคงความคิดอะไรหลายอย่างที่จะสามารถถ่ายทอดให้เรา เข้าใจจะไม่เครียดขนาดนั้น แต่เขายังคงความกล้า ที่จะบอกให้เรารู้ว่าเขายังคงความคิดอะไรอยู่ แล้วจะถูกหรือไม่ถูก

พูดถึงความละเอียดถี่ถ้วน อาจารย์นารถ จะซื้อวิทยุเครื่องหนึ่ง ไม่ใช่ว่าไปถึงก็ฟังคำโฆษณา อาจารย์เชิญเจ้าคุณประกิตมา และเชิญอาจารย์มาอีกหลายท่านมาคุยกับวิทยุอุปกรณ์ ยอมเสียข้าวเลี้ยงเพื่อเป็นมื้อเลี้ยงที่เดียว เพื่อถามว่าวิทยุอะไรดี เมื่อได้รับประวัติการณ์ แล้วว่า วิทยุพิลลิปดีก็ไปซื้อวิทยุพิลลิปมาใช้ อาจารย์นารถเป็นคนหนึ่งที่ใช้ยางรถยนต์ได้ ๑๐ ปี แล้วเวลาแตกแตกพร้อมกัน ๕ เส้น ห่างกัน เส้นหนึ่งไม่เกิน ๑๐ นาที พอดีว่าเวลาสับย่าง ท่านสับ พอดีว่าเวลาทำอะไรท่านทำ ท่านทำตาม Instruction อุปุ่ตลดเวลาโดยไม่ทำอะไร นอกคอกอกนกหรือต่เลย ท่านบอกว่า “นี่แหล่ะ จะสอนให้เรอรู้ว่ารู้ว่าคนเราเรียนรู้จากประสบการณ์ ของคนอื่นทั้งนั้น เมื่อเขานอกกว่าอย่างนี้ ถูกก็ถูก ถ้าเราไม่เชื่อเขา เรา ก็ไปทำเอง แต่เมื่อเรายังใช้ของของเขาอยู่ ทำไมเราไม่เชื่อเขา” อันนี้เป็นหลักที่ทำให้ผมใช้งาน ทำอะไรต่างๆ ตาม Instruction หมวด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องยาเรื่องอะไรก็ตามแต่ ไม่ใช่ผมอยู่ดีๆ เป็นเหตุการณ์ ใครเข้าอกให้กินก็กิน ต้องอ่านดูเสียก่อนว่า กินอย่างไรกินเป็นพิษไหม กินตอนไหน ท้องว่างหรือไม่ว่าง ต้องกินก่อนอาหารกี่นาที หลังอาหารกี่นาที เดี่ยวนี้ก็ยังไม่ตายครับ ถ้า

ไปเชื่อโน่นเชื่อนี่อาจจะดายแล้วก็ได้

เรื่องของความเป็นครูทั้งนั้น พอกถึงเวลาตรวจสอบ thesis อาจารย์ Narat มีความเมตตา ทั้งๆ ที่ผู้มีเป็นคนเกเรพอสมควรตอนอยู่ปี ๕ ก็เป็นประธานเชียร์ เชียร์ฟุตบอล จุฬา-ธรรมศาสตร์ โครงเข้าทำ thesis "ไปจะจบแล้ว ผู้ไม่ถึงเล่าให้ฟังตรงๆ ว่า ผู้มีกินยาฆ่าตัวตาย thesis ตอนนยาจะหมดฤทธิ์แบบจะนึกแผ่น thesis ทึ้งเสียเลย มันหงุดหงิดจะบ้าขึ้นมา นึกว่าตอกอีกปีช่างมันเด lokale เพื่อนต้องเอาไปกล่อมไปหาอะไรให้กินให้ดื่นขึ้นมาแล้วทำต่อ วันไปรีวิว ผู้มีบอกจริงๆ ฟ้าเป็นสีเหลืองไม่ใช่สีฟ้าธรรมชาติ เพราะทำงานตั้ง ๓-๔ วัน ระหว่างที่เข้าทำกันผู้มีว่าไปเล่นเสีย แต่คนที่เห็นใจผู้มี อาจารย์ Narat บอก "เอากะ ไม่ต้องมา defense thesis ของเชอหรอก เพราะฉันคุยกับเชอ มาตลอด ฉันรู้ว่าเชอร์หรือไม่รู้ แล้วเชอไปนอนแล้วกัน" แล้วผู้มีสอบได้ ถึงไม่ได้เกียรตินิยม ก็ยังใช้ได้

นี่คือความเป็นครูที่เอาใจใส่ ไม่ได้ดูความประพฤติเฉพาะวันต่อวัน หรือเฉพาะข้อสอบที่สอบ เมื่อไรครูของเราจะเห็นลูกศิษย์ทุกคนตลอดเวลา ไม่ใช่เอาข้อสอบมาสอบถูกผิดถูก ก,ข,ค,g ตอบไป ไม่ทราบว่าลูกศิษย์คนไหนเป็นอย่างไร ระบบการศึกษาสมัยใหม่ ทำให้คนห่างกันมาก เมื่อคนห่างกันมาก การที่จะทำให้คนมีความเคารพนับถือหรือมีความกล่อมเกลาในจิตใจกันก็ห่างกันออกไป อันนี้ผู้มีอ่านว่าเป็นระบบที่เราไปเร่งรัดกันมากจนเกินเหตุไป จึงอยากให้ย้อนกลับมาที่

ระบบที่ครูกับลูกศิษย์มีความใกล้ชิดกันเหมือนสมัยที่ผู้มีเรียนหนังสืออยู่ ผู้มียังจำได้ว่าในช่วงกลางกรณ์ฯ ผู้มีอาจารย์ไม่ใช่เฉพาะในคณะสถาปัตย์เท่านั้น ครุฯ ก็เป็นอาจารย์ผู้มียังจำได้ว่าผู้มีเป็นคนซอกแซกและชอบถ่ายรูป วันหนึ่งทำกระดาษอัดขยายรูปเล่นเอง แล้วเอา Silver Nitrate มา แล้วอาพากร gelatin อะไร์ต่างๆ มาทำตามสูตร พอทำเสร็จแล้ว ปรากฏว่า Silver Nitrate เลอะมือดำเป็นจ้ำๆ เสื้อ กางเกงเป็นรอยจ้ำๆ หมัดแม่ด่าแล้วด่าอีก ซ้ำเห็นผลด่าเบี้ยเห็นผลด่า ว่าโടจนเข้ามายังหัวที่ไม่เข้าเรื่อง วันหนึ่งผู้มีไปหาอาจารย์ทองสุข พงศ์พัฒน์ อุญช้างฯ ตีกสถาปัตย์ "อาจารย์ครับ ทำไงดีครับ แม่ด่าทุกวันเลยครับ" อาจารย์ด่าซ้ำ "ก็ใช่นะซิ เชอไม่ได้เรียน ไม่ได้รู้ แล้วยังไปใช้อย่างนี้เสื้อผ้าก็หมัดซิ นานๆ ๆ" แล้วท่านก็อาเพอร์ไซยาในละลายน้ำอย่างเงือจางมาเกลือ่อนให้ตรงรอยที่ถูก Silver Nitrate ก็หายแล้ว อาจารย์ก็บอกด้วยว่า "ตัวเพอร์ไซยาในเป็นพิษเหลือเกิน มีแผลนิดเดียว ถ้าโดนเข้าไปเชอถึงตายเชียวนะ แต่นี่เห็นว่าเชอพอเรียนรู้ได้ เพราะเชอโตแล้ว ก็สอนให้อย่างนี้" ท่านไม่ได้สอนคณะสถาปัตย์หรือครับ สอนคณะวิทยาศาสตร์ แต่ผู้มีไปหาจนได้ ก็เป็นครูที่ช่วยเหลือผู้มีได้ ผู้มีความใกล้ชิดสนใจแล้วท่านก็จำผู้มีได้ด้วยแต่บัดนั้น จนจะดายจากกันไปท่านก็ยังจำได้ความใกล้ชิดระหว่างครูกับศิษย์ ผู้มียากจะให้กลับไปมีเหมือนเดิมอีก "ไม่ว่าจะเป็นสถาบันการศึกษาไหนก็ตามแต่ ผู้มียากให้มีความรู้สึกอบอุ่นระหว่างครูกับศิษย์ ไม่ใช่ถึง

เวลาครุภัน្តนาที่เดินเข้ามาในชั้นเรียนก็สอนๆ แล้วก็เดินออกไป แต่ลูกศิษย์จะเป็นอย่างไรก็ช่างหวา พออย่างยกเห็นลูกศิษย์มีความเคารพนอบต่อครูบาอาจารย์ไม่ว่าครูจะเดินไปที่ไหน ก็ให้มีความควรระกันอยู่ และมีความระลึกถึงกันตลอดเวลา

ผมก็ถามว่า ถ้าอย่างนั้นแล้วครูควรจะมีคุณสมบัติอะไร ผมไปลิเรียงดูแล้วเห็นว่า คุณสมบัติที่สำคัญของความเป็นครู คือ ความมีขาวสารธรรมนั่นเอง แล้วผมถือว่า ขาวสารธรรมเป็นธรรมะที่ใช้ได้กับทุกคนในโลกชาติใด ภาษาใด เมื่อันกันหมด เป็นเรื่องของความประพฤติธรรมดากๆ นี่เอง นั่นก็คือ สัจจะ ทมະ ขันดิ จาคะ ๕ ตัวนี้ถือว่าเป็น ขาวสารธรรมที่สำคัญที่สุด ถ้ามนุษย์มีอยู่ในใจ โดยเฉพาะถ้าเป็นครู ผมเห็นว่าผู้ที่มีอยู่ในตัว เองทั้ง ๕ อย่างนี้ จะสามารถเป็นครูที่ดีได้

(๑) สัจจะ เป็นเรื่องสำคัญเหลือเกินที่ คนที่มีอาชีพครูจะต้องมีอยู่ในใจตลอดเวลา การรักษาความจริง การมองความจริง การเห็นความจริง และการถ่ายทอดความจริง วิทยาการทุกวิชาเป็นเรื่องของความจริงเท่านั้น แต่ในขณะเดียวกันในความจริงนั้น มีอะไรต่างๆ ที่คลุกเคล้าปะปนกันอยู่ เช่น ในกระบวนการของข่าว ผมฟังข่าวมากหลายกระแสในแต่ละวัน ในเรื่องเดียวกันพังทำไม่มากมายนัก ผมไม่ปลงใจเชื่อ ผมถือว่าตัวเองอยู่ในประเภท กาลามชน คือ ต้องฟังเหตุฟังผลดู ผมจะต้องฟังข่าวจาก BBC, BOA จาก MOSCOW จาก TOKYO และอ่านข่าวของ AP, UPI ฯลฯ สุดแต่จะหาได้ในแต่ละวัน แล้วผมจะประเมิน

ได้ว่าความถูกต้องของข่าวนั้นคืออะไร นี่คือ การที่ผมจะเอาสัจจะไปเล่าให้คนฟัง ทางวิทยุ หรือโทรทัศน์ที่ผมทำรายการอยู่ สิ่งที่ผมเล่าไป จึงเป็นความถูกต้อง มากจนทุกวันนี้เป็นเวลา ๓๐ กว่าปีเป็นอย่างน้อย สิ่งที่ผมทำอยู่ตอนนี้มองๆ ไปก็คล้ายครู เช้าขึ้นก็พูด ตกเย็นก็พูด พูดจนกระทึ่งคนเข้าว่าผมจ้อ แต่ถ้าผมขึ้นมาบน เวทีนี้แล้ว ผมไม่จ้อผมนั่งหุบปาก ทำنمอนหน้า ผม ผมมองหน้าท่าน แล้วท่านจะรู้ได้อย่างไรว่า ใจผมมีอะไร หลินยู่ถังบอกว่าคำพูด คือ อารมณ์ที่ไม่ได้กลัดกระดุมก็เปิดเห็นอกอยู่ ผมก็ต้องเล่าให้ฟังว่าความคิดของผมเป็นอย่างไร แต่สิ่งที่จะเล่าผมจะไปเล่าทางวิทยุ หรือ โทรทัศน์หรือที่ไหนก็ตาม ผมต้องเอาสัจจะไป บอก ว่าผมคิดอย่างนี้เห็นอย่างนี้ ไม่ได้พูดเพื่อ เอาใจใครทั้งสิ้น ไม่ได้พูดเพื่อประโยชน์ใด แต่ พูดเพื่อสัจจะที่ผมเชื่อว่าเป็นอย่างนั้น แล้ว ต้องรักษาสัจจะด้วย การที่คนจะเคารพนึก เราได้จะเป็นครูเขาได้ เราต้องมีสัจจะ ทำน ปัญญา บอกไว้เสมอว่า คนที่สูบบุหรี่ไปสอนให้ เขายุดสูบบุหรี่นั้นไม่ถูก คนดีเมะเหล้าไปสอนให้เขายุดเหล้าไม่ถูก คนโกหกแล้วไปสอนให้เขายุดโกหกไม่ถูก ฉะนั้นถ้าเราจะสอนอะไรใคร เราต้องทำได้อย่างนั้น เราต้องทำตัว ของเราให้เป็นตัวอย่างที่ดีมีสัจจะ

(๒) ทมະ คือความขยันในการฝึกฝน การเพิ่มพูนสติปัญญา การหาความรู้โดยไม่ หยุดหย่อน อันนี้บางทีเรียกว่าความอดกลั้นคือ อะไรก็ตามแต่ที่จะเกิดขึ้นมา เรารู้ว่าถ้าผิดแล้ว เราไม่รับ เราจะรับแต่สิ่งที่ถูกกีฬิกฝึกฝนเอง จิตวิญญาณของเราจะต้องผักไฝอยู่กับสิ่งที่เรา

ต้องเอาไปใช้ประโยชน์ในการสั่งสอนเขาอยู่ตลอดเวลา ฉะนั้นผมจึงมีความกระตือรือร้นอยู่ตลอดเวลาว่า ตัวเองจะต้องหาความรู้อยู่ ตามว่าความรู้ที่ได้มาได้มารอย่างไร ผ่านตอบให้หลายๆ คนฟังว่า เราต้องลงทุนในการจะได้ความรู้ หลายคนบอกว่าแล้ว อ่านหนังสือพิมพ์ก็จะบอกว่าแล้ว พังวิทยุก็จะบอกว่าแล้ว แต่แน่หรือว่าที่รู้จะถูกต้อง ได้บอกแล้วว่าสักจะไม่ได้มีอยู่ทุกแห่ง มีความมุ่งหมายในสักจะนั้น ตัวอย่างเช่น ในสมัย ๒๕๑๐-๒๕๑๑ ผมไปช่วยราชการของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการกระทำที่เป็นคอมมิวนิสต์มีหน้าที่ในการเขียนข่าวทางจิตวิทยา บางวันมีการประทับกับผู้ก่อการร้าย ทหารฝ่ายเราตาย ๓๕ คน ถ้าเราประกาศไปเดียนั้นว่าตาย ๓๕ คน ผมว่า คนที่พังต้องตกใจว่าความสามารถของผู้ก่อการร้ายสูงเหลือเกิน ผมเลยเอาวิธีผ่อนตายนมาให้ คือ วันนี้ตาย ๓ คนอีก ๔ วันตายอีก ๕ อีก ๗ วันตายอีก ๒ สรับไปจนกระทั่งครบ ๓๕ คน ถ้าเพิ่มมาก็ติดลบไว้ก่อน ทำให้หัวญูของคนเดี๋ยวนี้ฉะนั้นก็ให้รู้ว่าข่าวที่ออกมากไม่จริงเสมอไปหรือ กดังนั้นการสนใจให้รู้ว่า คันเร้าความจริงออกมานั้น ได้ จึงหยุดไม่ได้ ในแต่ละเดือนผมจ่ายหมื่นกว่าบาท เพื่อหาข้อมูลข่าวสารที่จะได้มาใน การทำข่าวในแต่ละเดือน ซึ่งข่าว AP, AFP เป็นสมาชิกนิตยสาร Time, Life, Newsweek, Far eastern Economic, Asia Magazine, Economist ฯลฯ นิตยสารประมาณ ๑๕-๑๖ เล่มต่อ ๑ เดือน ที่จะต้องอ่านไม่ใช่อ่านหมด แต่อ่านแบบ Scaning ว่ามีอะไรที่ไหนที่เราจะนำมาเป็นประเด็นประกอบความรู้ความคิด

ของเราร้าได้ ในบ้านมีวิทยุตั้งอยู่ตามที่ต่างๆ แห่ง ในสั่วม หัวนอน ห้องทำงาน ถือดีมีอ ที่จะกินข้าว ฯลฯ คืออยู่ตรงไหนต้องทำงาน ได้ตรงนั้นบังคับให้ตัวเองหาข้อมูลตลอดเวลา โดยไม่มีทางปฏิเสธ ผู้คนที่อยู่ในรัฐบาล แล้วสมเพชร ไม่ว่าอยุ่ไหน ถ้าไม่โกหก ก็ไม่เอา ให้มาตกลอด เพราะถ้าถามนี้เกิดอะไรขึ้น จะตอบว่า "ผู้ยังไม่ได้รับรายงาน ผู้ไม่รู้ไม่ทราบ เรื่องนี้ยังไม่ได้ศึกษา" แล้วมาเป็นนายกฯ เป็นรัฐมนตรีทำไม่ ถ้าเป็นต้องรู้หมด ต้องเข้าใจ สถานการณ์ตลอด ผู้ฟังคำตอบเวลาตอบนัก ข่าวแล้วเคร้า เพราะไม่กระวีกระวาดหรือ มีฉันนักโกหกเพื่อเอาตัวรอด ซึ่งไม่อยู่ใน ลักษณะของสัจจะ ท่าน

๓) ขันติ คือความอดทน ในการทำอะไรแล้วแต่ความอดทนของคนเป็นหัวใจสำคัญยิ่งเป็นครูยิ่งสำคัญมากเป็นพิเศษ ความเป็นครูจะต้องมีความอดทนอย่างล้นเหลือ เพราะจะต้องดูคนที่มีจิตใจต่างๆ กันในชั้นเรียน มากเท่าไรก็ต้องดูเขาให้ทั่วถึงกันหมด ถ้ามี ๕๐ หรือ ๘๐ คนก็ต้องเอาใจใส่ทั้ง ๕๐-๘๐ คนเหมือนกันหมด ครรเป็นอะไรอย่างไร ต้องรู้หมด แต่เดิมมาผมทำรายการโทรทัศน์ หรือรายการวิทยุ ก็ນึกว่าพูดแล้วก็พูดไปเถอะ แต่มาเนี๊กอีกทีคนที่ฟังเรา คนที่รู้มากๆ ก็มี ความรู้น้อยๆ ก็มี เราจะเลือกทางเดินอย่างไร จะเลือกทางที่พูดให้เฉพาะที่เป็นปัญญาชนฟังรู้เรื่องเราคงจะได้คนฟังเฉพาะที่เป็นปัญญาชนเท่านั้น คนอื่นเขายังไม่ฟังเรา แต่ถ้าพูดในสิ่งที่คนฟังได้ เรื่องยกทำให้เป็นเรื่องง่ายได้ ก็จะทำให้คนหันมาอาใจใส่สิ่งที่เราต้องการเสนอัน เป็นไปได้

ผมจำได้เรื่องที่แม่นยำที่สุดของผมเกิดเมื่อ ๔๐ ปีมาแล้ว พยานรู้เห็นคือ ม.ร.ว. พงศ์เกษม เกษมศรี สมัยก่อนท่านกับผมทำรายการวิทยุ กันที่แผนกวิชาการ กองวิทยุกรมไปรษณีย์ โทรเลข เราเอาแผ่นเสียงเพลงคลาสสิก (สมัย ก่อนยังไม่มีแผ่นเสียงลองเพลย์ ไม่มีเทป) มา ใจให้คนพังทางวิทยุ ม.ร.ว. พงศ์เกษม จบ วิชาระไปก็ไปสร้างเครื่องส่ง ผมมีแต่แผ่นเสียง และความรู้เล็กๆ น้อยๆ ของผม ผมชอบ เพลงคลาสสิกที่มีอยู่มากต้องเอาไปให้คนพังให้ได้ ม.ร.ว. พงศ์เกษมก็เปิดสถานี ผมก็เอาเพลง คลาสสิกไปช่วยกัน ๔ ทุ่มวันเสาร์ผมต้องไปที่ ไปรษณีย์กลางบันยอนดีก สมัยก่อนไม่มีเครื่อง มีเครื่องใช้อะไรมาก เครื่องมือที่มีอยู่ว่างอยู่ บันกระปองนมด้วยซ้ำ แต่ความอยากรู้จะทำ อยากรู้ข่ายความรู้ทางเพลงคลาสสิกให้คนได้ พังกัน ก็ทำไปเรื่อยจนกระทั่งคนพัง มี จดหมายมาบอก หลายท่านเคยเติบโตอยู่เมือง นอก แล้วกลับมาแล้วไม่มีที่ไหนจะพังอีกแล้ว พอเรามีบริการนี้ให้ท่าน ก็ชอบขอขอบใจ ผมก็ นึกว่าเราจะไปบริการสำหรับผู้หลักผู้ใหญ่ ผู้ รากมากรีดหัวใจให้พ่อใจ แล้วคนธรรมด้า สามัญจะพอใจด้วยหรือเปล่า วันหนึ่งได้รับจด หมายจากคลองพระจันง (อยู่เลยรัชญ์ภูมิฯ) เข้าบอกว่านั่นเรือเข้าไปในคลองเหินที่ศาลาวัด แห่งหนึ่ง มีคนเปิดวิทยุแล้วนั่งฟังกลุ่มใหญ่สัก ๒๐-๓๐ คน เปิดวิทยุดังมาก พังอะไรทราบ ใหม่ครับ romeojoyleyit โอเวอร์เจอร์ ของเบอ- ริโอ เข้าไปเปิด เข้าบอกพังทุกวันที่มีโอกาสได้ พังเพลงคลาสสิกทั้งที่เป็นชาวไร่ชาวนา ตามเข้า ว่าชอบฟังตรงไหน ชอบฟังตรงที่ผมอธิบาย

แล้วตอนเพลงคลาสสิกชื่นมาแก้กหลับไป ผมว่าคนฟังเพลงคลาสสิกแล้วหลับได้นับว่าเก่ง แล้วนะ ใจกับเพลงไปด้วยกันได้นี่ทำให้เกิด ความเคลื่ิมไป เมื่อไรฟังเพลงคลาสสิกแล้ว รำคาญต้องทิ้งไป แสดงว่ายังไม่รับ

ความอดทนจึงอยู่ที่อดทนสู้กับความต่าง จิตต่างใจของมนุษย์ในฐานะที่เป็นครู ผมถึงได้ ทำรายการหลายๆ อย่าง มีหลายๆ รูปแบบ เช่น ตอน yanlop ใจเดียว ไปแต่ดวงจันทร์ ทุกคนนั่งดูผมอธิบายกัน เพราะผมพยายามใช้ ภาษาง่ายที่สุดเสมอ อีกสถานีหนึ่งเข้าใช้หัก วิทยาศาสตร์พูดไม่มีใครฟัง เพราะไม่รู้เรื่อง อันนี้เป็นความอดทนที่ผมต้องฝึกฝนตนเอง เพื่อให้ตนเองสามารถทำเรื่องยากให้เป็นเรื่อง ง่ายได้

๕) จักษะ คือการรู้จักให้ คนเป็นครู คือ ผู้ที่ต้องรู้จักให้ตลอดเวลา ให้อะไรได้ให้ทั้งนั้น ให้ความรู้ต่อสูกศิษย์เป็นหัวใจสำคัญที่สุด การ ให้ต้องเป็นการให้อย่างบริสุทธิ์ใจ ไม่ใช่ให้ เพราะเข้าใจก็ทำ มีเงินเดือนก็ต้องทำสัก แต่ว่าให้ แต่ให้ไปด้วยความห่วงใยว่าคนที่รับ รับได้หรือไม่ รับแล้วรู้ได้หรือไม่ บางคนจะนึก ว่าถึงเวลาฉันก็สอบ ถ้าเรอติกก็ตกไป อย่าไป นึกอย่างนั้น ผมเป็นกรรมการสภามหาวิทยาลัย เป็นกรรมการสอนไล่ภายนอก บางทีมอง เห็นแล้วต้องบอกอาจารย์ ว่าอย่ารังแกเด็ก อาจารย์รู้แล้วว่าเด็กรู้ไม่ทันอาจารย์ อาจารย์ก็ กดคะแนนอย่างมหาศาล รู้แค่นี้แล้วพอได้ไหม อาจารย์บอกว่าไม่เหมือนกับที่เคยสอนไว้ แสดง ว่าอาจารย์สอนไม่ดี ถ้าอาจารย์สอนดีอย่าง

น้อยเด็กจะต้องรู้อะไerbang อาจารย์ต้องไปทบทวนเหมือนกันอย่างกว่าที่สอนไปลูกศิษย์จะรู้ไปหมดทุกอย่าง

ผมจึงสรุปได้ว่า ครูบาอาจารย์เป็นผู้ที่ควรแก่ความเคารพนับถือเสมอ และผู้ที่อยู่ในอาชีพครู ถ้าเอ่ยชื่อว่าครูแล้ว ผมอยากรำคาห์เป็นอาชีพที่ไม่ว่าใครก็เคารพนับถือ เราจะทำอย่างไร สังคมจะยอมรับอย่างไรว่าคนมีอาชีพเป็นครู เป็นคนที่เสียสละอย่างยิ่งแล้ว เราจะทำอย่างไรให้รู้สึกคุณค่าในความเป็นครูเหมือนที่เราเคยนับถือครั้งต่อครั้ง ครูต่างๆ ที่ยังอยู่ในจิตใจเราว่าเป็นครูที่ดี ท่านทุกคนต้องมีครูที่ดีอยู่ในใจแน่ เมื่อเรามีอาชีพเป็นครูแล้ว ทำอย่างไรจึงจะเป็นครูที่ดี จะทำอย่างไรให้คนเคารพนับถือครู ให้ลูกศิษย์มีความเคารพยำเกรง มีความเชื่อถือครู บางที่วิธีการเลิกการลงโทษ และวิธีการสอนโดยไม่รู้ตัวว่าครูเป็นคนให้คะแนน แบบปรนัย เพราะเป็นระบบที่ไม่ทำให้ความผูกพันระหว่างครูกับศิษย์มีขึ้น ครูจะร่วบโนราณก็แล้วแต่ แต่การทำอะไรที่สมัยใหม่เกินไป เพื่อเอาปริมาณเข้าว่า จะไม่ได้ดีใจตัวของมนุษย์ เรพยายามเอกกลไกเพื่อความสะดวก และปริมาณ เป็นการเอาเปรียบมนุษย์มากกว่าการทำให้มนุษย์ดี คุณภาพในการที่จะทำให้คนออกไปเป็นคนรู้ด้วยเครื่องมืออันหนึ่งที่ใส่กระเปาเข้าไปเลือกข้อ ก,ข,ค ผมไม่เห็นด้วยเลย บางปีผมออกข้อสอบ สอนเข้าราชการกระทรวงต่างประเทศ ผมยินดีจะนั่งตรวจข้อสอบให้คนเขียนเป็น long hand แล้วตรวจ ๓-๔ สัปดาห์ อ่านผลงานเป็น ๑๐๐ ชิ้น ผมจะมีความเข้าใจว่าลายมือดีไหม เขียน

หนังสือระมัดระวังหรือเปล่า ใช้ภาษาได้หรือเปล่า ผมจะทราบได้หมดว่าคนนี้เป็นอย่างไร แล้วผมพบว่าจะต้องฝึกกันใหม่คือ การให้คนเขียนหนังสือให้เป็น ปัจจุบันมีคนรู้ภาษาแต่เขียนหนังสือไม่เป็นมาก เขียนอย่างไรก็ไม่รู้เรื่องเข้าใจว่าเข้ารู้ แต่ไม่สามารถอธิบายออก มาเป็นตัวหนังสือได้ เป็นข้อน่าห่วงใหญ่ในวิชาชีพที่ปรากฏ บางทีการที่เราเร่งรีบในการเรียนที่จะสอบเพื่อให้ได้นักเรียนมาก ทำให้เราไม่ได้สัมผัสถักบันก์เรียนจริงจัง ก็ไม่ได้ความเคารพ ถ้ามีความสัมผัสดีก็ยังต้องไปป้องครู ยังต้องไปภาสัชครูจะดีกว่า ไม่ใช่ใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ตรวจสอบ ผมยังชอบมากกว่าที่จะให้มีการลงโทษได้ ผมว่าคนเพิ่งเริ่มโตามสิทธิมนุษยชนยังไม่สมบูรณ์ ต้องมีสิทธิจะถูกตีได้ และคนเป็นครูก็มีสิทธิจะตีเด็กได้ ผมโดนเมี้ยนมาอย่างหนักในวัยเด็ก ถ้าไม่โดนเมี้ยนคงแย่ครูที่รักก็ตี รู้จักลงโทษมีประโยชน์กับเด็ก เอาหมายมุ่ยไปใส่โต๊ะครู ก็ต้องถูกตีเป็นธรรมด้วย

ผมขอเรียนท่านด้วยความเคารพว่า อาชีพครูเป็นอาชีพที่วิเศษสุดสำหรับผม มีความเคารพนับถือตลอดเวลา แต่สังคมจะต้องช่วยให้วิชาชีพครูเป็นอาชีพที่ได้รับความเคารพนับถือ โดยครูจะต้องช่วยทำให้ตัวเองมีวุฒิภาวะหรือมีความสามารถในการเป็นครูอยู่ได้ตลอดเวลา เป็นที่น่าเคารพนับถือตลอดเวลา จริงธรรมวุฒิธรรมต้องพร้อมตลอดเวลาแล้วสิ่งที่จะช่วยได้คือ อาคารสถานที่ในพุทธศาสนา สังฆะ ทุกชั้นติ ภาค ให้มีอยู่ในใจตลอดเวลาเพียงเท่านี้ ผมเชื่อว่าการสร้างครูที่ดีไม่ใช่เรื่องยาก และการให้คนเป็นครูที่ดีไม่ใช่เรื่องยากจนเกินไป